

4. Муромцев С.А. Гражданское право Древнего Рима. – М.: Статут, 2003.
5. Виндшейд Б. Об обязательствах по римскому праву. – СПб., 1875.
6. Кривцов А.С. Общее учение об убытках. – Юрьев: Типография К. Маттисена, 1902.
7. Полдников Д.Ю. Договорные теории глоссаторов. – М.: Academia, 2008.
8. Zimmermann R. The law of obligations: Roman foundations of the civilian tradition. – Cape Town, 1990.

УДК 347.781:347.77.043

А.В. Кирилюк

ЛІЦЕНЗІЙНИЙ ДОГОВІР НА ВИКОРИСТАННЯ ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРІВ: ПОНЯТТЯ, УМОВИ, ФОРМА

Договори у сфері інтелектуальної діяльності мають відповідати загальним цивільно-правовим вимогам до договорів. Передусім договором визнається угода двох або більше осіб, що спрямована на виникнення, зміну чи припинення правовідносин між ними. Тобто договір — це угода про виникнення, зміну чи припинення їхніх прав і обов'язків. У договорі виражається воля його двох сторін, що має збігатися. Договір є одним із видів правочинів, а саме: двостороннього правочину, в якому виникнення, зміна чи припинення прав і обов'язків настає лише на підставі волевиявлення обох сторін [4].

Майже всі майнові відносини в умовах ринкової економіки опосередковуються договором. У правовому регулюванні майнових відносин договір у будь-якому суспільстві є не просто найбільш ефективним засобом такого регулювання, а й найбільш поширеним засобом. В умовах ринкової економіки він є єдиним правовим інструментом упорядкування майнових відносин. Його функції досить різноманітні.

Договірне оформлення авторських правовідносин найбільшою мірою відповідає інтересам автора, з одного боку, і набувача авторських майнових прав — з іншого. Закон України “Про авторське право і суміжні права” від 23 грудня 1993 р. № 3792-ХІІ в редакції Закону України від 11 липня 2001 р. № 2627-ІІІ не дає визначення поняття “авторський договір”. У теорії права здійснювалися неодноразові спроби щодо надання визначення згаданому поняттю. Український юрист професор О.А. Підпригора сформулював таке визначення авторського договору: це консенсуальна угода, за якою автор або правонаступники передають готовий твір певній організації для використання або автор бере на себе обов'язок створити певний твір і передати його для використання обумовленим у договорі способом [6]. Відомий російський вчений А.П. Сергєєв зазначає, що за авторським договором автор передає або зобов'язується передати набувачу свої права на використання твору в межах і на умовах, узгоджених сторонами. Як бачимо, за змістом ці визначення є схожими, оскільки передбачають реалізацію важливої правомочності автора чи особи, яка володіє авторським правом, дозволяти використання твору іншим особам.

Особливим типом авторського договору є ліцензійний договір. Глава 75 Книги п'ятої “Зобов’язальне право” Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 р., який набрав чинності з 1 січня 2004 р. (далі – ЦК України), присвячена договорам щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності. Відповідно до ст. 1107 ЦК України, розрізняють 5 видів таких договорів: ліцензію на використання об’єкта права інтелектуальної власності, ліцензійний договір, договір про створення за замовленням і використання об’єкта права інтелектуальної власності, договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності, інший договір щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності. Можна сказати, що з набранням чинності новим ЦК України термін “ліцензійний договір” щодо надання дозволу на використання твору набув свого подальшого поширення. Відповідно ліцензійний договір, згідно з п. 1 ст. 1109 ЦК України, є правочином, за яким одна сторона (ліцензіар) надає іншій стороні (ліцензіату) дозвіл на використання об’єкта права інтелектуальної власності (ліцензію) на умовах, визначених за взаємною згодою сторін з урахуванням вимог ЦК України та інших законів [1]. Як правило, у назві відразу вказують, яке право на використання твору передається – виключне чи невиключне. Як відомо, сторонами ліцензійного договору виступають ліцензіар і ліцензіат. Перший — власник виключних майнових прав на об’єкт права інтелектуальної власності (далі — ОІВ). Другий – будь-яка особа, що бажає придбати права на використання ОІВ на умовах, зафіксованих у договорі. У ЦКУ немає обмежень щодо сторін ліцензійного договору, отже, ними можуть бути як юридичні, так і фізичні особи.

Предмет договору — дозвіл на використання права на літературні твори. Згідно з Цивільним кодексом України такий дозвіл у рамках ліцензійного договору може бути оформлений у вигляді письмового повноваження – ліцензії.

Ліцензія – це дозвіл на використання винаходу або іншого технічного досягнення, який надається на основі ліцензійного договору або судового чи адміністративного рішення компетентного державного органу.

Виділяють такі види ліцензій:

– проста ліцензія – цей вид ліцензії закріплений у законодавстві України під назвою “невиключна ліцензія” – автор (чи інша особа, яка має авторське право) передає іншій особі право використовувати твір певним способом і у встановлених межах. При цьому за особою, яка передає невиключне право, зберігається право на використання твору і на передачу невиключного права на використання твору іншим особам. Право на передачу будь-яким особам невиключних прав на використання творів мають організації колективного управління, яким суб’єкти авторського права передали повноваження на управління своїми майновими авторськими правами;

– виключна ліцензія – автор (чи інша особа, яка має виключне авторське право) передає право використовувати твір певним способом і у встановлених межах тільки одній особі, якій ці права передаються, й надає їй право дозволяти або забороняти подібне використання твору іншим особам. При цьому за особою, яка передає виключне право на використання твору, залишається право на

використання цього твору лише в частині прав, що не передаються. Таким чином, за цим договором тільки одна особа набуває авторських майнових прав у межах, встановлених договором, на зазначеній території та на визначений строк. Правонабувач має повноваження як використовувати твір визначеним у договорі способом, так і заборонити будь-якій іншій особі подібне використання;

– повна ліцензія – надає ліцензіату весь спектр прав, які випливають зі свідоцтва (патенту). Ліцензіат користується правами протягом строку дії такого свідоцтва (патенту). Цей вид ліцензії не знайшов свого відображення та закріплення в законодавстві України, оскільки його охоплює поняття “виключна ліцензія” [4].

Згідно з п. 4 ст. 1109 ЦК України: “Вважається, що за ліцензійним договором надається невиключна ліцензія, якщо інше не встановлено ліцензійним договором” [1]. Хотілось би відзначити, що ЦК України поряд із виключною та невиключною ліцензіями, які збігаються за визначенням з авторськими договорами про передачу виключного чи невиключного права на використання твору, визначає такий вид ліцензії, як одинична ліцензія. Її специфіка полягає в тому, що вона видається лише одному ліцензіату й виключає можливість видачі ліцензіаром іншим особам ліцензій на використання об’єкта права інтелектуальної власності в обмеженій цією ліцензією сфері, але не виключає можливості використання ліцензіаром цього об’єкта в зазначеній сфері.

Передача права використання літературного твору здійснюється шляхом видачі ліцензії на підставі ліцензійного договору про використання літературного твору.

Об’єктом ліцензійного договору є об’єкти інтелектуальної власності, а саме літературний твір. Особливістю об’єктів, права на використання яких передаються згідно з ліцензійними договорами, є:

- новизна, що означає їх первинне розроблення;
- офіційне визнання та закріплення, тобто їх власник (ліцензіар) повинен мати на них виключне право власності, а саме право володіння, користування та розпорядження.

Суб’єкти ліцензійного договору – юридичні та фізичні особи, у тому числі іноземці, особи без громадянства.

Ліцензійний договір вважається укладеним, якщо сторони дійшли згоди щодо істотних умов (тобто тих умов, які визнані істотними законом або необхідні для договорів даного виду), тобто такий договір законодавчо визнається консенсуальним.

Істотними умовами авторського договору є такі умови:

- 1) про строк дії договору;
- 2) про спосіб використання твору;
- 3) про територію, на яку поширюється право, що передається;
- 5) інші умови, щодо яких за вимогою однієї зі сторін має бути досягнуто згоди.

Сторони мають право вказати будь-який термін дії договору, що відповідає їхнім інтересам та погоджений між ними. З моменту набрання чинності ЦК України було введено верхню межу строку дії договору. Згідно з п. 1 ст. 1110 цього Кодексу, ліцензійний договір укладається на строк, що має спливати не

пізніше закінчення строку чинності виключного майнового права на визначений у договорі об'єкт права інтелектуальної власності. Відповідно до ст. 1110 ЦК України, у разі відсутності в ліцензійному договорі умови про строк договору він вважається укладеним на строк, що залишився до спливу строку чинності виключного майнового права на визначений у договорі об'єкт права інтелектуальної власності, але не більше ніж на п'ять років [1]. Якщо за шість місяців до спливу зазначеного п'ятирічного строку жодна зі сторін не повідомить письмово іншу сторону про відмову від договору, він вважається продовженим на невизначений час. У цьому разі кожна зі сторін уповноважена в будь-який час відмовитись від договору, письмово повідомивши про це іншу сторону за шість місяців до його розірвання, якщо більший строк для повідомлення не встановлений за домовленістю сторін.

Як правило, набувач майнових прав за ліцензійним договором зацікавлений у поширенні прав на якомога більшу територію. Нею може бути вся Україна, кілька областей, область або район. Якщо в ліцензійному договорі немає умови про територію, на яку поширюються надані права, то згідно з п. 7 ст. 1109 ЦК України дія ліцензії поширюється на територію України. Чинне законодавство України жодним чином не регламентує територіальне поширення авторського майнового права в разі відсутності в договорі умови про територію.

Однією з найважливіших умов авторського договору є спосіб використання твору. Можливі такі способи використання:

- 1) відтворення творів;
- 2) публічне виконання й публічне сповіщення творів;
- 3) будь-яке повторне оприлюднення творів, якщо воно здійснюється іншою організацією, ніж та, що здійснила перше оприлюднення;
- 4) переклад творів;
- 5) включення творів як складових частин до збірників, антологій, енциклопедій тощо;
- 6) розповсюдження творів шляхом першого продажу, відчуження іншим способом або шляхом здавання в майновий найм чи в прокат та шляхом іншої передачі до першого продажу примірників твору;
- 7) подання своїх творів до загального відома публіки таким чином, що її представники можуть здійснити доступ до творів з будь-якого місця й у будь-який час за їхнім власним вибором;
- 8) імпорт примірників творів [2].

Цей перелік не є вичерпним. Сторони за погодженням між собою можуть визначити в договорі інші права щодо використання твору.

Потрібно вказувати лише ті способи використання твору, які повною мірою відповідають погодженій волі сторін і враховують специфіку об'єкта договору. Умови договору, що обмежують право автора на створення майбутніх творів на зазначену в договорі тему чи в зазначеній галузі, є недійсними.

Важливою умовою ліцензійного договору на використання літературних творів є умова про винагороду. Авторська винагорода в ліцензійному договорі може бути визначена в таких формах:

- 1) одноразового (паушального) платежу;
- 2) відрахувань за кожний проданий примірник чи кожне використання твору (роялті);
- 3) комбінованих платежів.

Відповідно до п. 2 ст. 33 Закону про авторські права, винагорода в договорі встановлюється у вигляді відсотків від доходу, отриманого від використання твору, або у вигляді фіксованої суми чи іншим чином. Сьогодні склалася практика виплати автору одноразової винагороди, тобто паушального платежу [2]. Пункт 2 ст. 33 Закону про авторські права спрямований на захист майнових інтересів автора. Згідно з його нормами ставки авторської винагороди не можуть бути нижчими за мінімальні ставки, встановлені Кабінетом Міністрів України. Цей самий орган, відповідно до п. 5 ст. 15 Закону про авторські права, уповноважений на визначення порядку індексації ставок винагороди. Мінімальні ставки авторської винагороди за певні види використання творів регулює Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об’єктів авторського права і суміжних прав” від 18 січня 2003 р. № 72 (далі – Постанова про роялті). Нещодавно прийнята Постанова про роялті вирішує питання застосування мінімальних ставок авторської винагороди на якісно новому рівні. Встановлено такі мінімальні ставки роялті:

- 1) за публічне виконання, публічний показ, публічне сповіщення або ретрансляцію (повторне публічне сповіщення) творів науки, літератури й мистецтва;
- 2) за відтворення або опублікування творів, зафіксованих у фонограмах і відеограмах, комерційний прокат їхніх примірників;
- 3) за відтворення або опублікування творів образотворчого й декоративно-ужиткового мистецтва;
- 4) за використання, у тому числі відтворення, творів архітектури;
- 5) за відтворення або опублікування примірників творів наукової, художньої, публіцистичної та іншої літератури й музичного мистецтва, зафіксованих поліграфічним способом;
- 6) за певні способи використання об’єктів суміжних прав.

Порядок нарахування авторської винагороди залежить від виду об’єктів авторського права й способу їх використання. Ставки винагороди можуть визначатись:

- як відсоток від суми валового збору, що надходить від продажу квитків за публічне виконання одного твору;
- як відсоток від суми доходів, одержаних з того виду діяльності, у процесі провадження якої відбувається використання творів;
- як відсоток від загальної суми витрат на вжиття заходу, під час здійснення якого відбувається використання твору;
- як відсоток від відпускної ціни кожного примірника твору;
- за 1 авторський аркуш обсягом 40 тис. друкованих знаків, виходячи з розміру мінімальної заробітної плати;
- за 1 віршований рядок, виходячи з розміру мінімальної заробітної плати;
- за весь твір, виходячи з розміру мінімальної заробітної плати [3].

Міністерство освіти і науки разом з Міністерством культури і мистецтв, згідно з п. 3 Постанови про роялті, вповноважені на дачу роз'яснень з питань використання мінімальних ставок роялті. Ефективність і дієвість захисту майнових прав автора шляхом застосування Постанови про роялті в подальшому перевірять практика.

Слід звернути особливу увагу на те, що умови договору, які погіршують становище автора (його правонаступника) порівняно зі становищем, встановленим чинним законодавством, є недійсними [7].

Ліцензійний договір може бути достроково припинений за взаємною згодою сторін та за рішенням суду.

Сторони, які мають намір достроково припинити ліцензійний договір, укладають додаткову угоду про дострокове припинення ліцензійного договору і на підставі цього подають до Департаменту підписану обома сторонами заяву про внесення змін до реєстру ліцензійних договорів у зв'язку з достроковим припиненням дії ліцензійного договору. Розгляд документів та внесення змін відбувається протягом двох місяців з дати надходження заяви.

Договір може бути визнаний недійсним на підставі рішення суду, ініціаторами якого можуть виступити ті самі суб'єкти, що й в інших видах договорів (сторони договору, державні органи) [5].

Ще однією умовою ліцензійного договору на використання літературних творів є державна реєстрація. Цивільний кодекс України, як і законодавство у сфері охорони права на ОІВ, не передбачає обов'язкової державної реєстрації ліцензійного договору. Хоча така умова може бути включена в договір за бажанням однієї зі сторін.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 461.
2. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792-XII в редакції Закону України від 11 липня 2001 р. № 2627-III.
3. Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 р. № 72.
4. Підпригора О.А., Бутнін-Сіверський О.Б., Дроб'язко В.С. Право інтелектуальної власності. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Концерн Видавничий Дім “Ін Юре”, 2004. – 672 с.
5. Інтелектуальна власність в Україні: Проблеми теорії і практики: Зб. наук. ст. / За ред. Ю.С. Шемшученка, Ю.Л. Бошицького. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002.
6. Право інтелектуальної власності: Підручник / За ред. О.А. Підпригори, О.Д. Святоцького. – К., 2002.
7. Шишка Р.Б. Охорона права інтелектуальної власності: авторсько-правовий аспект. — Х., 2002.